

Bak, rögtönzött bakokra téve, alvázig
 Csupasz, aztán a cseh busz, kávédaráló,
 Hogy köpte a sűrű, szinte darabos
 Füstöt a hóba, mint egy gyár!, utána,
 Távollabb az a jugó busz fönt, sziklás
 Szerpentinén, a váltó barna műbőr
 Szoknyájában, ma is látom, hogy mozgott a
 Kar, a sor végén, remizben áll, olajfa
 Mellett, testvéri közel egy fakókék szóló,
 A 14-es tán: a túr dö busz versenyzői, a
 Keleti mezőny, befutnak egyenként egy föl-
 Számolt vagy épülő buszpályaudvar állásaira,
 A félköríves csarnok járdája elé, a
 Tetőpárkány, nézd csak!, mint egy tányér-
 Sapka ellenzője, nincs már rajta bádóg,
 Befutnak, most a szovjet, tépett belsejével,
 Két rozsdás kerékagyon és pőfékelnek,
 Egy-egy hosszúszerű csibukpipa, hosszú-
 Távú adoma, a végső csattanó előtt,
 Mindjárt a soknemzeti színű célszalagot
 Átvágják.

Márton László

„Finom a hal”, idézőjelben

SIMON BALÁZSRÓL, HALÁLA UTÁN HÚSZ ÉVVEL

Tizennyolc éves volt, amikor megismerkedtem vele. Így tehát figyelemmel kísérhettem egész felnőttkorát, amely rövidebb ideig tartott, mint a gyerek- és kamaszkor évei. Közeli barátom volt, sokat voltam együtt vele, intim ügyekről is beszélgettünk – mégis vannak alapvető dolgok, amelyeket nem tudok és most már nem is fogok megtudni róla.

Költő volt, nemzedékének egyik legnagyobb költői tehetsége. Ellentétben több időhöz jutó nemzedéktársaival – Schein Gáborral, Vörös Istvánnal, Tóth Krisztinával, de még a tragikusan korán elhunyt Borbély Szilárdal és Térey Jánossal is, akiknek több idő állt rendelkezésükre – neki alig egy évtized adatott az életmű megalkotásához. Ez a költői életmű – életében hat verseskötet és egy posztumusz hetedik – összefogott és lezárt, teljes egésznek érződik, valahogy úgy, mint a szintén kevés idővel gazdálkodó József Attiláé. Ő is, mint J. A., tudta, hogy hamar meg fog halni, és ennek tudatában – sietősen és koncentráltan – írta az utolsó évek verseit. Azok kedvéért, akik nem ismerik az élettrajzát: egy szörnyű betegség végzett vele. Az 1996-os harmadik kötet verseiből [címe: *A mi lakománk – Lectisternium*] kihallatszik az első nagy műtét előtti szorongás. Azaz mégsem. Nem volt ő szorongó alkotó. Szorongás helyett

áljon halálraszántás. A következő, *Makdír* című kötet viszont már nem annyira az átmenetileg elhárult életveszélyről, inkább a gyászról, az édesanya elvesztéséről szól.

A Balázsról szerzett benyomások, a vele folytatott beszélgetések érlelték meg bennem azt a felismerést, hogy a szellemi kiválóságnak sok válfaja és területe van, és ezek nem cserélhetők fel egymással. Balázs roppant éles elméjű és gyors felfogású volt. Az elmeél szatirikus – mondhatnám, gúnyolódó – hajlammal társult, amely csak élőszóban nyilvánult meg, verseiben ennek nyoma sincs. Elképesztő memóriája volt; ma is csodálkozom és csodálom, milyen pontosan és részletesen idézte fel az általa ismert mozzanatokot, legyen szó egy találkozásról vagy egy film képsorairól. [Szerette a filmeket; a színházat nem annyira.] A memóriához kapcsolódik nyelvismerete: ismerte a nyugati nyelveket, tudott latinul, görögül, perzsául, héberül, talán arabul is. Az elmének ez a rendkívüli raktározó képessége apai örökség: az édesapa, Simon Róbert, a neves orientalista műveit olvasva hasonló szellemi kiválóságra figyelhetünk fel. A művészi érzék viszont az édesanyjától, Prileszky Csillától örökölte: az a festői szemléletesség, amely Balázs verseiben megmutatkozik, őrá volt jellemző. Valahányszor beszéltem Csillával, mindig az volt az érzésem, hogy a fia verseit idézi. Holott fordítva állt a dolog: Balázs verseiben volt felismerhető az anya szava- és észjárása.

Röviden: Balázs eszes volt, de nem volt bölcs. Okos is csak bizonyos tekintetben és helyzetekben volt, más helyzetekben oktalanul viselkedett. Tudott nagylelkű lenni, de a belátás hiányzott belőle. Gyakran volt nagyvonalú, de csak ritkán kíméletes. Szellemi ereje nagy testi erővel párosult, legalábbis, amíg egészséges volt. Diákkorában nem riadt vissza a nehéz fizikai munkától, sokszor rakodással vagy favágással keresett pénzt. Volt egy Előd nevű barátja, szintén erős fiú, akivel rendszeresen birkózott, és alkalomadtán együtt jártak dolgozni az erdőgazdaságba.

Olyan kisugárzása volt, hogy bizonyos típusú nőket meg tudott babonázni. Amikor éppen nem volt benne valamelyik stabil kapcsolatában, ezzel a lehetőséggel gyakran élt, nem ritkán visszaélt. A betegség elhatalmasodásáig agresszív is volt, ennek minden következményével együtt. Az utolsó években valamelyest megszeliődött. A szenvedés kiölte belőle az agressziót és a dölyföt. De még ekkoriban is tudott váratlanul nagy cirkuszokat csinálni.

Göggös volt: lenézte és kigúnyolta azokat, akik kevesebbet tudtak vagy kisebb tehetséget tanúsítottak nála. Ezzel sok pályatársat magára haragított. Viszont a szellemi kiválóságot felismerte és tisztelte. Élete legnagyobb büszkeségeként tartotta számon, hogy egy háromórás vizsgát követően Borzsák István professzor így szól: „Nocsak, úgy veszem észre, Simon úr belenézett Horatiusba.” [Balázs – elmondása szerint – visszautasította a Horatius-kötetet, és a költeményeket fejből mondta latinul, majd nyelvileg elemezte és fordította őket, kitért a filológiai dilemmákra, végül felidézte és értékelt az akkoriban hozzáférhető szakirodalmat. Borzsák professzor hírhedten fukar volt az elismeréssel, úgyhogy Balázs erre a szűkmarkú dicséretre büszkébb volt, mint később a Bródy Sándor-díjra.]

Az irodalmi közéletben nem volt sem népszerű, sem sikeres. Eleinte azt hittem: hatalmas elmebeli kaliberével, ragyogó tehetségével ezen, kellő méltóságot mutatva, önérzetesen felül tud emelkedni. Nagyobbat nem is tévedhettem volna. Az igazság az, hogy egész életében mohón szomjazta – mindhiába – a dicsőséget, és ha néha mégiscsak jutott neki egy-egy korty, az rögtön a fejébe szállt.

Kevesen szerették, de akik mégis, azokhoz megindító módon ragaszkodott. Mintha egy ókori keleti despota mintegy varázsütésre átkerült volna a huszadik század végi Budapestre, és nem egészen értené, hová lett a birodalma. Viszont udvartartása vagy valami efféléje volt neki. Ide számítom a két nagynénit, Csilla húgait, Virágot és Gyöngyöt. Saját húgával nem tartott fenn szorosabb kapcsolatot, viszont Juditnak volt egy darabig egy barátja, Tamás; őt megkedvelte és megtartotta. Tamás informatikus volt, Balázs vele szereltette össze a polcait, egyszer-másszor egy kis villanszerelést is rábízott. És hogy ne csak ilyen földhözragadt feladatai legyenek, Balázs utolsó kötetének is ő tervezte a borítóját. Tamásnak lett egy új barátnője, Edina, ő fotós volt. Neki az volt a dolga, hogy Balázs kézzel írt verseit legépelje, illetve az utolsó években számítógépbe írja. Ekkor már valószínűleg diktálta a verseit: a betegség miatt rosszul látott, és egyre nehezebben mozgatta a kezét. Volt egy Rita nevű lány, aki Balázs megörökölt másik lakását bérelte. Az ő dolga az volt, hogy csirkefilét süssön Balázsnak, aki ezt a feladatot senki másra nem volt hajlandó rábízni. Ritkán jelent meg Balázsnál, ezért Balázs ritkán evett csirkét.

Voltak író barátai is. Ők nem tartoztak a fönt leírt családszerű képződményhez, de Balázsnak ők is fontosak voltak. Közéjük tartozik Jánossy Lajos és Lőrinczy Attila, később G. István László, akinek apját, Géher Istvánt költőként példaképének tekintette Balázs. [Vagy legalábbis szerette a verseit.] Író barát pozícióba kerültem én is. Kamaszkori barátság fűzte Péterfy Gergelyhez, de aztán megneheztelt rá, mert Gergő egyik könyvében ráismerni vélt önmagára. Később megenyhült. Gergő szellemi és művészi kapacitását mindvégig elismerte, és büszke volt rá, hogy Gergő nagyapját, Jékely Zoltánt, Gergőnek köszönhetően, személyesen ismerte.

Említenem kell néhány idősebb író is. Horgas Béla és Levendel Júlia adta ki Balázs első verseskötetét, később a harmadikat is, a *Makdírt*. Folyóiratukban, a *Ligetben* rendszeresen közölték a verseit. Egyszer, amikor Balázs éppen szívélyes viszonyban volt az apjával, Simon Róbert Horgasék folyóiratában közreadott egy Háfiz-tanulmányt, amelyhez Balázs fordította a nagy perzsa dalnok költeményeit. [Aki azt hiszi, hogy Balázs nem tudott kötött formában verselni, az nézze meg ezeket a gázeleket.] Béla és Juli jók voltak Balázshoz, törődtek vele, ő pedig szívből szerette őket.

Az 1980-as évek végén néhányszor találkozott Mészöly Miklóssal, de nem tudott ráhangolódni Mészöly habitusára, Mészölyt pedig idegesítette Balázs harsány mindentudása. Jóval több megértésre talált Sándor Ivánnál, akinek kimondottan tetszett ez a jellegzetesség, Iván higgadt bölcsessége és szellemi nyitottsága pedig tiszteletet ébresztett Balázspan. Sokszor találkoztak; Iván gyakran és mindig elismerően beszélt Balázsról, írt is róla. Somlyó Györggyel egyszer, egy közös ismerős lakásán, csúnyán összeszólalkozott; ezt Somlyó, aki addig jóindulattal volt iránta, sohasem bocsátotta meg. Idős és fiatal költő harmonikus barátságának indult kapcsolata Rába Györggyel, aztán Rába váratlanul kegyvesztettnek nyilvánította Balázst, máig nem tudom, miért, és nem állt vele szóba többé. Várady Szabolcshoz fűződő kapcsolatát megterheltek a *Holmitól* érkező visszautasítások. Géher István nagyra becsülte a költészetét; a Bródy Sándor-díjat is nagyobbrészt ő harcolta ki neki. Szülei révén gyerekkora óta ismerte Margócsy Istvánt; komoly szellemi és erkölcsi tekintélynek tartotta.

Az édesanya és a nagynénik mellett két nő volt jelentős szereplő Balázs életében, Yvett és Anna. Előbbi fontos szerepet játszik Balázs utóéletében is: ő kezeli – méghoz-

zá példamutató gondossággal – a hagyatékot, ezért kiírom a teljes nevét: Murányi Yvett. Ismeretségünk kezdetén Yvette még nagyon fiatal volt, majdnem kamaszlány, de már ekkor is látszott, hogy határozott, erős egyéniség. Ő is görög szakos volt, ő is jókora szellemi kapacitással rendelkezett, így nem állt fenn az a veszély, hogy nem érti Balázs utalásait, vagy nem tud hová tenni egy antik idézetet.

Akkoriban – harminc-harminckét évvel ezelőtt – az volt a benyomásom, hogy Balázs számos fontos tulajdonsága megvolt Yvettben is, leszámítva persze a költői ambíciót. Éles elme, nagy szellemi kapacitás, némi góg, némi gúnyolódó hajlam, és mindez, akárcsak Balásznál, a kedély gazdagságával párosulva. Azt hittem: ha van két ember, akik egy életre egymásnak vannak teremtve, akkor ők azok. Utóbb kiderült: éppen a hasonlóság tette lehetetlenné, hogy együtt maradjanak.

Sohasem fogom elfelejteni azt az őszi estét, amikor négyesben ültünk a Művész mozi előcsarnokában: Balázs, Yvett, Scherter Judit és én. Előzőleg Kamondi Zoltán *Halálutak és angyalok* című filmjét vetítették. A vetítés után Judit észrevett, megszólított, majd, miután bemutattam neki barátaimat, csatlakozott hozzánk. Scherter Judit sokoldalúan tehetséges, attraktív, színes egyéniség volt. Számos könyvet írt, hideglelős képeket festett, és néhány évig fellépett a Jeles András-féle Monteverdi Birkózókör produkcióiban is. Ugyanakkor – hadd fogalmazzak így – nem volt könnyű eset. Hamar elnyerte ismeretlen emberek bizalmát, és szívesen tett útmutatásnak álcázott szemrehányásokat. Most azért lépett hozzám, hogy kérdőre vonjon, amiért meglátott a nyár végén két gyerekemmel a Szépművészeti Múzeumnál, ahol egy etruszk tárgyú kiállítást néztünk meg.

„A gyerekeket az Állatkertbe vagy a Vidámparkba kell vinni, nem pedig etruszk kiállításra!” Ezt kívánta közölni velem. Amikor megtudta Balásztól, hogy ő és Yvett hiába látszanak szép fiatal párnak, éppen szakítófélben vannak, Judit felvillanyozódott. Imádta, ha mások az ő jelenlétében szakítanak. Elgyönyörködött újdonsült ismerőseiben, szomorúságukban. Látszott rajtuk, hogy még mindig szeretik egymást, de már eldőlt, hogy szétmennek. Ez tetszett neki. Majd rám ripakodott: „a gyerekeket az Állatkertbe vagy a Vidámparkba kell vinni, nem pedig múzeumba!” Igazat adtam neki, és megígértem, hogy legközelebb majd oda fogom vinni őket.

Ezzel csak bosszantottam, mert arra számított, hogy visszavágok. Imádott másokat feldühíteni. Közölte velem, hogy fogalmam sincs a gyereknevelésről. Aztán pihenésképpen Balázzsal és Yvett-tel is foglalkozott egy kicsit. Kérdezte: hány évig voltak együtt? Hogyhogy most is itt ülnek egymás mellett, holott már szakítottak? Vagy csak most fognak szakítani? Aztán ismét felém fordult: vegyem tudomásul, hogy „a gyerekeket az Állatkertbe vagy a Vidámparkba kell vinni, nem pedig etruszk síremlék-reliefek, vörösalakos vázák és emberi testrészeket ábrázoló fogadalmi jelvények közé!”

Láthatóan ingerelte, hogy nem tud kihozni a sodromból. Nyíltan sértegetni viszont már csak Balázs és Yvett miatt sem akart. Különben is, Balázs a védelmemre kelt. Elmondta, hogy ő már tízéves korában németül olvasta Heidegger *Sein und Zeit* című munkáját, tizenhárom évesen pedig megtanulta görögül az *Iliász* első két énekét. Juditot elfutotta a pulykaméreg. „Akkor neked nem is volt gyerekkorod!” – vágta Balázs fejéhez. Ki tudja, hová fajult volna a jelenet, ha nem érkezik váratlan segítség. Jött Bíró Yvette, a neves filmesztéta, Judit régi ismerőse. Amikor Balázs meghallotta a nevét, a fejéhez kapott: „Már csak ez hiányzott! Még egy Yvette!”

Balázusra mint archaikus személyiségre erősen hatott a név mágiája. Amikor a *Trisztán és Izolda* című középkori verses regényt fordítottam, sokszor ő jutott az eszembe. Trisztán azért és csak azért veszi feleségül Fehérkezű Izoldát, mert ugyanúgy hívják, mint élete nagy szerelmét, akit elveszített. Balázs hasonló módon cselekedett. Kevéssel a szakítás után megismerkedett egy másik Yvett-tel, aki koreográfus volt, így tehát szinte biztosra vehető, hogy nem tudott görögül. De Yvett volt ő is. Balázs így emlegette, latin szerzők példáját követve: „a kisebbik Yvette”.

A teljesség kedvéért mondom: amikor Balázs haldoklott, és úgy vették körül a nők, mint egy antik tragédiában, vagy mint egy ótestamentumi jelenetben, a kisebbik Yvett is ott állt a halálos ágynál. Balázs, úgy látszik, érzelmileg fontos volt neki. Yvett, mármint a nagyobbik, a szakítás után is jelen volt Balázs életében. Újabb szerelmeit Balázs többnyire jóindulattal fogadta, ahogy jó uralkodóhoz illik. Gyakran előfordult, hogy hármásban mentek moziba vagy más programokra: Balázs, Yvett és az éppen soron levő férfi. És néhány évig másmilyen hármásra is volt példa, arra, hogy Balázs együtt mutatkozott Yvett-tel és Annával. Ő volt Balázs életében a másik fontos nő.

A legendás tatai JAK-táborokba Balázs egyszerre két szép lánnyal érkezett meg. Sokan irigyelték érte. Nem tudták, hogy nem ezért irigylésre méltó – ha az –, hanem inkább másért, például a nyelvismeretéért. Nem firtatom, miért jött létre több ízben is ez az alkalmi hármás, melyiküknek mi volt a jó vagy hasznos benne. Annyi sejthető, hogy mindkét lány rájött, még ha esetleg nem kedvelték is egymást, hogy jobban járnak, ha összetartanak. Balázs körül mindig létezett összetartás, ezt neveztem egy kis iróniával udvartartásnak, de ez igazából a magány egyik speciális válfaja volt.

Azt állítottam főntebb, hogy mindkét lány szép volt. Hozzáteszem, csak a rend kedvéért: a szépség sem egyforma módokon mutatkozik meg. Yvett Modigliani nőalakjaira emlékeztetett, Anna inkább a perzsa miniatűrök fekete hajú tündéreiből. A kontraszt mindkettőjüknek előnyére vált, mégsem biztos, hogy örültek neki.

Yvett személyiségéből megértettem valamit, Anna bedeszskázott ablak maradt előttem. Egyszer sem beszélgettem vele hosszabban. Balázs akkoriban az Epreskertnél lakott, gyakran meglátogattam. Anna vagy nem volt otthon (egy fénymásoló szalonban dolgozott), vagy ha otthon volt, magára csukta az ajtót, és akrilképeket festett, vagy buddhista meditációkba merült. Az volt a benyomásom, hogy tartós feszültség van közöttük. Nem tudom, nem is találgatom, mi lehetett ennek az oka. Amikor egyszer Anna távollétében rákérdeztem, Balázs olyan kijelentéseket tett, amelyek manapság szexistának számíthatnának, és főleg nem adtak magyarázatot. (Balázs köznapi beszédében furcsán keveredett a lovagias, gyöngéd nőtisztelet a nőket illető alantas, nyers ki- és beszólásokkal.)

Még az is megfordult a fejemben, hogy Anna esetleg nem szereti Balázst. Csakhogy bizonyos jelek ennek ellenkezőjét mutatták. Különben is, másként miért maradt volna együtt Balázssal, ha jól számolom, öt évig? Nem tudom, mennyire volt fontos neki Balázs költészete, meddig követte észjárását. Ha két buddhista meditáció között kiült hozzánk a konyhába, ahol Balázs vitte a szót harsányan, lendületesen és ellentmondást nem tűrően, Anna morcosan hallgatott. Előbb-utóbb felállt, és ismét magára csukta az ajtót.

Aztán egy szép napon összecsomagolt, és elköltözött az Epreskert mellől. Ekkoriban újult ki Balázs betegsége. Ismét megműtötték, a műtét ezúttal is sikerrel

járt. Balázs talán a múltkorinál is hamarabb felépült, de az orvos figyelmeztette: ha esetleg megint kiújul a betegség, harmadszor már nem lehet műteni.

Balázs gyakran és hosszasan beszélt arról az agysebésről, dr. Vajda Jánosról, aki kétszer is megmentette az életét. Imponált neki a személyisége, érzelmileg is kötődött hozzá. Felidézte szokásait (hogy például „a Johnny” hétvégeken nyugat-európai nagyvárosokba repül koncertet hallgatni), idézte kijelentéseit. („A félig fermentált kínai teát háncskosárban tároljuk. Háncskosárban!!!”) Legalább egy önálló versét és a *Makdír* kötet *Függőkeret* ciklusát neki ajánlotta. Utóbb „a Johnnynak” sajnos igaza lett: 2000 kora őszén egyértelművé vált, hogy harmadszor már nincs mód műtetre.

Balázsnak az apjához fűződő viszonya többrétű és ellentmondásos volt, közeledések és elhidegülések váltogatták egymást. Ezúttal is a hasonlóság, a Simon Róberttől („a Robitól”) örökölt számos jellegzetesség volt a legfőbb elválasztó tényező, és persze a szülők hamar bekövetkezett válása. Az apa ridegségét, nem ritkán szívtelenségét a fiú daccal és tartós haraggal viszonzta. Ugyanakkor, ami a tudományos teljesítményt illeti, Simon Róbert fenntartás nélküli tisztelője volt, és folyamatosan figyelemmel kísérte apja munkáit. Egyik este, valamikor a 90-es évek első felében óráig mesélt apja készülő Ibn Khaldun-fordításáról. A középkori arab gondolkodó a modern szociológia egyik előfutárának tekinthető. Az *Al-Mukaddima* magyar változata *Bevezetés a történelembé* címmel jelent meg, és ma is hálás vagyok Balázsnak, hogy felhívta a figyelmemet, sok egyéb mellett, erre a lenyűgöző műre is.

Az édesanya, Csilla sokkal inkább hagyta magát szeretni. Vele tudomásom szerint Balázsnak sohasem volt komoly összetűzése. Őt viszont hamar elveszítette, méghozzá egy nehéz időszakban, kevéssel az első műtét után. A hátralevő öt évben Balázs egyik legfőbb ambíciója Csilla teljes *Ezeregyéjszaka*-fordításának kiadása, a kallódó kézirat megmentése volt. A kalandosnak mondható kiadástörténetről Miklós Tamás, az Atlantisz Kiadó vezetője számol be a hatkötetes kiadás előszavában, az évekig hányódó kézírral kapcsolatos problémákról a sajtó alá rendező, Simon Róbert beszél a bevezetőben. (Például: az írógéppel készült szöveg első példánya nem maradt fenn. Az indigós másolatból számos lap hiányzott, azok szövegét újra kellett fordítani.) A jelen írás szempontjából az a fontos, hogy az édesanya hátrahagyott nagy műve összehozta és – meglehet, olykor némi fogcsikorgatással – együttműködésre készítette Balázst és az apját.

Röviden értékelnem kell Balázs költészetét is, noha nem én vagyok a legalkalmasabb rá. Mégis megteszem, mert enélkül nem volna teljes a portré, és mert azt az állítást, amely szerint kimagasló költői tehetség volt, nem árt versélményekkel alátámasztani. Az egy évtizedes produktív időszak során folyamatosan tanúja voltam a költemények létrejöttének és a kötetek megjelenésének, így összképem is van az életműről.

Előfordult, hogy Balázs az éjszaka kellős közepén hívott fel azzal, hogy éppen befejezett egy verset, és hogy azt ő most felolvassa. Sohasem mondtam azt, noha a nyelvemen volt, hogy aludni szeretnék, és hagyjon békén, mert erősebb volt bennem a kíváncsiság. Balázs költészete felébreszti és fenntartja az olvasó érdeklődését.

Igen ám, de véleményt is kellett nyilvánítani, akár a telefonnál, akár az említett konyhában, és ez már nem volt könnyű. Balázs nem tűrte a legcsekélyebb kritikát sem, ugyanakkor nem elégedett meg a szimpla tetszésnyilvánítással, ő elemző jellegű dicséretet követelt. Előzőleg mindannyiszor kijelentette, hogy ez a verse – mindig

az, amit éppen befejezett – az összes közül a legjobb, legerősebb, legfontosabb. Hamar rájöttem, mi a teendő ilyen esetekben: olyasféle, tárgyyszerűnek érződő kijelentést tettem a versről, amelytől Balázs nem kapott dührohámot (ismeretségünk kezdetén bizony ez is előfordult), de nem is tudta szó nélkül hagyni: pontosította, kiegészítette. Ebbe aztán úgy belelendült, hogy észre sem vette: már ő maga elemzi saját versét. Időnként (nem túl sűrűn) megszakítottam a szóáradatot, közbevettem ezt-azt, tudva, hogy ettől még inkább tűzbe jön. Végül, amikor már jóllakott az ön-elemzéssel (és – hozzáteszem – az öndicsérettel), jókedvre kerekedett, elégedett volt. Taktikám menségére szóljon, hogy valóban szerettem és becsültem a verseit, és hogy ő maga nem sok értelmezői szabadságot hagyott a versek olvasójának.

Nemcsak a kritikát nem tűrte, a változtatási javaslatokat sem. Egyszer, amikor átolvastam egy verseskötete kéziratát, észrevettem, hogy két versnek azonos a címe, és javasoltam, hogy az egyiket változtassa meg. Felugrott, ordított, rohángált a lakásban Anna festményei között. Hogy ő még soha életében egyetlen versének sem változtatta meg a címét! Mondtam neki: valamikor azt is el kell kezdeni. Ettől meglepő módon azonnal lehiggadt. Egy kicsit gondolkodott, kitalált egy másik címet, és megállapította, hogy ez még jobb is az előzőnél. Csakis így lesz igazán jó a vers! Így viszont már tökéletes!

Egy másik alkalommal, amikor mutatta éppen elkészült versét, amely a Római-part-ról szól, felfigyeltem egy tömondatra. Mondtam neki, hogy ez a rövidke mondat lapos és banális. Nem tesz jót a máskülönben kiváló versnek. Ordítás, rohángászás: vegyem tudomásul, hogy amit ő egyszer leír, az úgy van és úgy marad! (Ez nem felelt meg a tényeknek: amíg tehetette, kézzel írta verseit, és amikor legépelte őket, amíg tudott gépelni, szinte mindig javított, módosított rajtuk.) És hogy ő nem fog egy árva betűt sem hozzátenni vagy elvenni belőle! Mondtam neki: erre nincs is szükség. Annyi kell, hogy tegye idézőjelbe: „Finom a hal.” Mintha ezt valaki mondaná, aki ott van a Dunánál. Elkerekedett a szeme: de hiszen ezt tényleg a Judit mondta (a húga), amikor gyerekkorukban hekket ebédeltek a bódénál. Kitétte az idézőjelet, és annyira elégedett volt vele, mintha neki jutott volna eszébe. Igaz, másképp nem is fogadta volna el.

Első kötete, a *Minerva baglyát faggatom mégis* (1992) nagyszerű pályakezdés. Tele van fiatalos lendülettel és energiával, ugyanakkor meglepően érett és mélyreható. Igaz ez mind a kompozíció egészére, mind a versekre külön-külön. A kötet, költői volumen tekintetében, hozzámérhető az elmúlt bő fél évszázad legkiválóbb debütálásaihoz, például Tandori Dezső *Töredék Hamletnek* vagy Petri György *Magyarázatok M. számára* című kötetéhez. [Más kérdés, hogy az említett két kötet erős visszhangjával ellentétben, a *Minerva...* – a későbbi kötetekhez hasonlóan – visszhangtalan maradt.] Már itt is teljes hatékonyságában megmutatkozik Balázs költészetének néhány jellegzetessége: a nagylélegzetű versmondat és a megnevezéssel együttjáró, váratlan drámaiság.

A JAK-füzetekben megjelent *Nimród* (1994) Simon Róbert átmenetileg felerősödő hatásáról tanúskodik. Amikor Balázs a Nimród-verseket írta, az apa a már említett Ibn Khaldun-fordításon dolgozott, én azonban a *Nimród*ot ma már Simon Róbert egy későbbi remeklése, az Ibn Fadlan-féle volgai bolgárokról szóló útbeszámoló felől olvasom. [Ha ez a mű – a középkori arab utazó szövege és a hozzá kapcsolódó, enciklopédikus ismereteket kínáló magyarázat – irodalmi fikció volna, akkor William Beckford vagy Jorge Luis Borges látomásaival volna egyenértékű. Így is költészetnek érződik.] Balázs

az idő tájt arra törekedett, hogy a filológiai kommentárok révén egyszerre hitelesítse és megsokszorozza a költemények művészi hatását. Arról is tanúskodik ez a kötet, hogy Balázs érdeklődése Hellásztól az ókori Kelet felé fordult, és kicsiben olyasféle költői találkozást kívánt létrehozni ősrégi és modern között, mint a felvilágosodás nagyjai. Ez a kötet, éppen nagyszabású programja és az ebből adódó heroizmus miatt nem annyira visszhangtalanságba, mint inkább ellenséges hallgatásba ütközött.

A harmadik kötet, *A mi lakománk – Lectisternium* verseiben Balázs lemondott róla, hogy a költői intenzitást a filológia totalitásával párosítsa. Példányomban maradt egy papírlap, rajta jegyzet. Első olvasáskor írhattam. „A verseskötet, egészét tekintve, elbeszéli önmagát, a költői értelemben vett sorsot. Az egyes versek kiéleltetik és elmélyítik önnön tárgyukat. Nagyon konkrét, tárgyi jelentéshez tapadó, ugyanakkor szokatlanul tág perspektívájú költészet. A kettő együtt, így, nem szokott előfordulni.” Akkoriban szokásom volt feljegyezni olvasói benyomásaimat az érdekesebb könyvekről. Idézem a dedikációt is. „Lacinak, olyan szeretettel, ami nem múlhat el, tehát nem kell megnevezni sem. Kicsit részegen az Írók Boltjában, este, vasárnap. '96. VI. 2.” A könyv megjelenésekor felszabadult és vidám volt, a kötet verseire viszont a halál közelségének árnya vetül.

A *Makdír* című kötet [1997] párhuzamba állítható Borbély Szilárd *Halotti pompá-*jával. Mindkét költő a gyászt fosztja meg privát jellegétől (mindkét esetben az anya tragikus elvesztéséről van szó – Csilla rákban halt meg, ötvenhat évesen), azáltal hogy megkeresi a veszteség kimondásának hiteles költői formáját. A kötet címe egy héber ige, olyasmit jelent, hogy „éget, perzsel”. A róla szóló vers címében igei állítmányként szerepel: „Makdír a gyász”. Egy kicsit részletesebben: „a gyász valami erjedés, egy / Kályha tetején, olykor fellobban, / Főlragyog, hasít, aztán csöndben, / Mélyen húzódik, mint az égett bőr, / Szottyad, ráncosodik, rohad, az idő / Nélküle makdír.”

A következő kötet, *A terep* [1998] a hétköznapi banalitások poétikai felfedezésének terepe. Egyszersmind a költő személyes világának összeszűküléséről tanúskodik. Balázs ekkoriban már rosszul tájékozódott, nem mozdult ki egyedül hazulról, az ablakból nézte a címlapfotón is látható henger alakú, beüvegezett tornyot. Jellemző a tehetségére, hogy az önmagukban semmitmondó tárgyak felidézéséből is erős belső szervezetségű versszövegeket, intenzív költői világot tudott teremteni.

Életében utolsó kötete, a *Például a galamb* [2000], mint a fülszöveg helytállóan megállapítja, „tovább szűkíti lírájának terét”. Fő motívuma a galamb, ez a tünékeny szimbólum, és [még mindig a fül]: „Az ember és tettei áttűnnek a betonterep háterébe.” A versek egy része kevéssel a második műtét előtt, más részük már a felépülés után jött létre. Ebben a kötetben is maradt egy korabeli cédulám. Ezek a versek – írtam – „szenvédélyesek és legalább annyira fegyelmezettek. Érződik bennük a »magasabb létezés« követelménye és az ehhez szükséges áldozathozatalról, az élet esetlegességének feladásáról való tudás. Banalitásukban komorak és monumentálisak, ünnepélyesek és visszafogottak. Egyhangúak, ám ez az egyetlen hang a fantázia eltemetett mélységeiből szólal meg.”

A posztumusz kötet, a *Halálgondola* [2003] – ezt a sajtó alá rendező, Murányi Yvett dicséretére mondom – olyan benyomást kelt, mintha maga Balázs adta volna ki a kezéből; noha tudjuk, hogy nem volt ideje megírni a tervezett új kötet összes versét. A kötet két részre van osztva: első felében vannak a műtét előtt létrejött, de az előző két kötetbe be nem került versek, a másodikban a legutolsó időszak versei. Olvasva őket, az a benyomásom, hogy Balásznak nagyon sok lehetősége lett volna még alkotói

világa bővítésére, a fantázia archeológiájának színesebbé tételére. Csak egy példát mondok: a kötetben három szonett is olvasható, a versforma Shakespeare-i változatában írva. Balázs azelőtt, úgy tudom, nem írt szonetteket; ez a három vers arról tanúskodik, hogy mesterien értett volna hozzá. És megrendítőek az utolsó versek: bennük egy bátor ember néz szembe a biztos halállal. *A halálangyal lábánál* című vers így végződik: „A Semmire hiába ölt nyelvet a képzelet, / Ám ott a mocskos útpadkán az angyal / Rám ismer talán.” Az *Egyedül, testvér, a puszta világban* című költemény Vörösmarty könyvtár-versével kezd párbeszédet: „Gerince törve áll a Könyvtár, / Torony még így is, Bábeli, / Nem kell már tűz, se vízár, / Elyeli az éj [...] / Bölcs szerelmi alma is hiába / Volt, Tudás és Kéj frigyét, a / Felőtt világ hozományát holott, / Levéve zord tilalmát, e függő- / Kertben megáldotta egy isten is.” Ez már az ótestamentumi próféták hangja.

Írt prózát is, esszéket is. Ezek a munkák, megítélésem szerint, a költői életmű felől olvasandók. *A másik mondat* című kötetben [2008] huszonekét novellája olvasható, a *Parafakönyv* [2002] pedig a napló, a vallomás, az esszé, a regény és a visszaemlékezés keveréke. Ez a mű az életrajz felől nézve igazi alkotói hőstett: Balázs még az 1990-es évek vége felé, második műtétje előtt kezdte, aztán 2000 nyarán, amikor megértette, hogy nincs sok ideje hátra, erőltetett ütemben folytatta, hogy befejezhesse. Azért *Parafakönyv* a cím (ő maga is így emlegette), mert kapott a nagynénjétől, Virágtól egy parafa borítójú jegyzetömböt, és abba írta ezt a különös prózát, amíg tudott kézzel írni. Balázs versenyfutása az idővel megrendítő volt. Elmagyarázta nekem: minden fejezetet úgy komponál, hogy az lehessen a befejezés, arra az esetre, ha írás közben meghalna. Ez a hősiesség eredményezi a kötet egyik hibáját is: többször is be van fejezve, mégis befejezetlennek érződik. Csakhogy az ilyesféle hibát nem volna helyes a kritikusok szokásos szempontjai szerint megítélni.

Balázs testi hanyatlásának stációit képtelen vagyok megírni; nem visz rá a lélek. [Sűrűn látogattam, és pontosan emlékszem minden egyes alkalomra.] Elég annyi, hogy az idővel folytatott versenyfutást megnyerte: 2001. március első hetében befejezettnek nyilvánította a *Parafakönyvet*. Rögtön ezután bekövetkezett a teljes összeomlás, életmentő [az agóniát meghosszabbító] orvosi beavatkozással. Az utolsó három hónapra Virághoz került, a Beethoven utcába, amelynek torkolatával szemközt, a Böszörményi út túloldalán működött az az írószerbolt, amelynek kirakatában magam is láttam a parafakönyv egyik érintetlen ikertestvérét.

Eljött a tavasz, virágba borultak a Beethoven utcai gesztenyefák. Balázs ágyát nők vették körül. Ott volt a két nagynéni, Virág és Gyöngy, ott volt Virág felnőtt lánya, Petra [ahogy Balázs emlegette, „Tücsi”]. Ott volt a nagyobbik és a kisebbik Yvett. Ott volt Anna, és ott volt Anna édesanyja, Kati, ő is szerette Balázst. Ott volt Judit, a hűg. Ő ritkábban jött, mert vidéken lakott, de időnként ő is ott volt. Egyikük kiskanállal etette Balázst, másikuk a vállát masszírozta, a harmadik elmondta neki, hogy sűt a nap, mert Balázs már egyáltalán nem látott. Nem volt jajgatás, kétségbeesés. Persze, vidámság sem volt. Volt segíteni akarás, volt az együttléti öröme, volt sok szeretet. Talán megütközést keltek, de kénytelen vagyok leírni: jó hangulatú haldoklás volt.

A temetés után a lányok sorban egymás után teherbe estek: Yvette, Anna és Judit. Talán Tücsi is ekkoriban kezdte várni a kislányát, erre már nem emlékszem pontosan. Érthető, racionálisan magyarázható tünemény. Összefügg a gyázmunkával, amelybe besegítettek az éppen aktuális vagy azóta is meglevő férjek és pasik. Mégis

azt mondom, idézve Tomas Venclova litván költőt, Balázs szüleinek nemzedéktársát, akinek verseit Balázs ismerte és szerette: „És ez a mi korunk / egyetlen csodája.” Igen, az én szememben ez csoda volt. Nagy csoda volt.

A születendő gyerekekhez Baláznak vér szerint nem volt semmi köze, de halála révén mégiscsak volt szerepe az életrehívásukban.

A gyerekek megszülettek a következő évben. Azóta már fiatal felnőttek. Nekik ajánlom ezt az írást.

Sándor Iván

A Terepőr

„Senki nem jut itt keresztül,
hát még egy halott üzenetével.
Te azonban ott ülsz ablakodban,
és megálmodod, ha eljön az este.”
(Franz Kafka)

Simon Balázs éjszakai ember volt. A nap huszonnégy órájának sötétjében.

Abban a zónában élt, amelyen „*senki nem jut keresztül*”, csak álomban.

Már ismertük egymást, már üldögélt nálam éjfél utáni órákig – mintha a szavaink a sötétben egymást segítve próbáltak volna *keresztüljutni, hová is?* –, amikor kilencvennyolc őszén Csordás Gábor felhívott telefonon.

Jönne Simon Balázs *A terep* című új kötetének bemutatója az Írók Boltjában, Balázs Rába Györgyöt kérte beszélgetőtársnak, Rába elvállalta, de az utolsó pillanatban összevesztek.

Két nehéz ember, mondtam.

Elvállalnád a bemutatót? Küldöm a kötetet.

Az indító vers néhány sorával kezdtem a bemutatót. „Miért zúg?, meddig?, / Éjjel beléremeg a csontom is, / És válaszoltak, nem sokáig / [...] / Úgy szólt hozzám a csavarkulcsos / Ember bentről, mintha / Hivatásom volna ez, a / Kérdezősködés, én volnék / Itt a terepőr...”

Hárman ültünk a kis asztalnál Csordással.

Balázs lehajtott fejjel. Csak percek múltán pillantott fel, amikor már mondani kezdtem, miképpen ismerkedtünk meg.

Akkor is az Írók Boltjában. Valamelyik program után, barátok gyűrűjében éreztem, valaki nem veszi le rólam a tekintetét. Hozzám lépett. Bemutatkozott. Rövidesen indultam. Jön éppen ő is. Jött mellettem. Az ajtóban elbúcsúztam. Arra jön ő is, mondta, mikor a kisérdalatti lejárata felé indultam. A lépcsőnél újra elbúcsúztam. Arra jön ő is, mondta. A végállomásnál újra búcsúztam: az Amerikai útra megyek.

Arra jön ő is, mondta.

Szótlanul haladtunk tovább.

Sötét volt. Akkor már tudtam, hogy nem próbálkozom többé búcsúval. Megvárom, amíg ő búcsúzik.